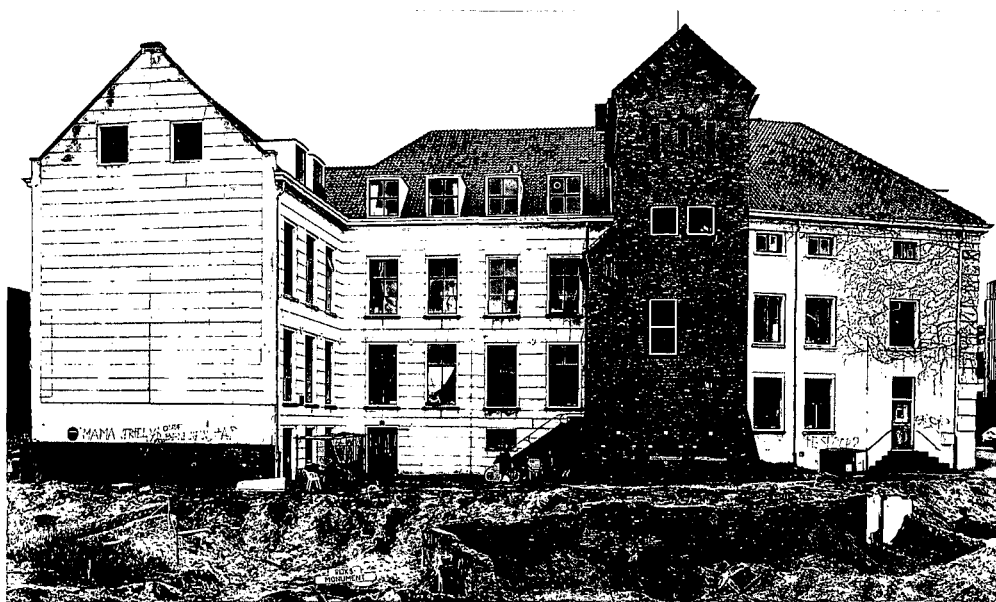

Kanttekeningen bij rechterlijke uitspraak n.a.v. voorgenomen sloop van Weeshuis aan de Hessenberg in Nijmegen

Monumentenwet: papieren tijger?

Kort voor Kerstmis deed de Arnhemse arrondissementsrechtbank uitspraak in een zaak die de gemoederen in Nijmegen al sinds 1990 bezighoudt: mag voor de realisering van het omstreden plan met de onheilspellende naam 'Flash Gordon' het voormalige R.K. Weeshuis, een rijksmonument, nu wel of niet gesloopt worden?

Het voormalig RK weeshuis aan de Hessenberg na afbraak van de omringende bebouwing. Foto Anita Pantus.

De Bond Heemschut had, samen met het Cuypersgenootschap en de plaatselijke organisaties Vereniging Numaga en Bewonersraad Binnenstad, de procedure aangespannen tegen de gemeente Nijmegen, die zichzelf de sloopvergunning had verleend.

Het oordeel van de rechtbank was even simpel als verbijsterend: de gemeente mag het monument afbreken, want zij heeft voldaan aan de procedure die in de Monumentenwet 1988 voorgeschreven is. Die houdt slechts in dat er adviezen moeten worden ingewonnen bij de Minister – lees: de Rijksdienst voor de Monumentenzorg – en de gemeentelijke monumentencommissie. Die kan de gemeente vervolgens zonder bezwaar naast zich neerleggen, ook al zijn ze negatief ten aanzien van sloop, want – zo overweegt de Meervoudige Kamer Bestuursrecht in haar argumentatie – het verlenen van een sloopvergunning berust

op een 'discretionaire bevoegdheid' van de gemeente. Dat wil zoveel zeggen als: als ze de wet maar niet overtreedt, is het aan de gemeente of ze de vergunning wil verlenen of niet. De rechtbank sanctioneert op deze wijze dat de gemeente aan het plan 'Flash Gordon' een grotere betekenis toekent dan aan het behoud van het weeshuis als rijksmonument.

Oude wet

Opvallend is dat de rechtbank geheel voorbijgaat aan de toepassingen van de monumentenwet in het verleden, en dat is vanuit het standpunt van de beschermingsorganisaties bezien een kwalijke zaak. Ten tijde van de 'oude' Monumentenwet van 1961 was het zo dat de minister in principe geen toestemming gaf tot het afbreken van een monument. Om een rijksmonument toch te mogen slopen, moest men wel over heel goede argumenten beschikken.

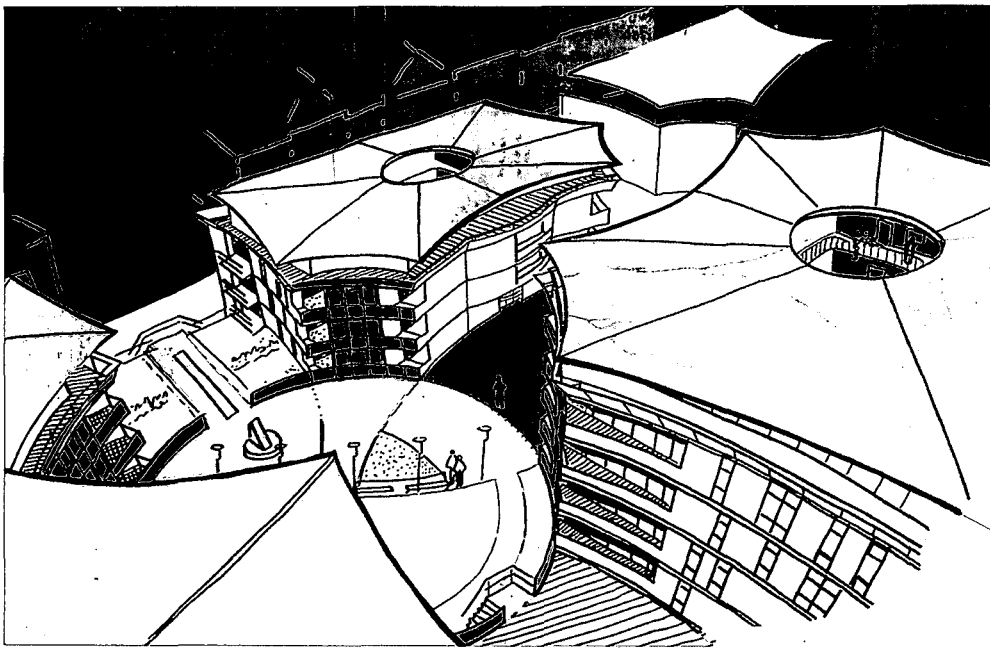
Een reden kon bijvoorbeeld zijn dat als gevolg van een grote brand of ernstig en langdurig verval van monumentale waarde geen sprake meer was.

Nieuwe wet

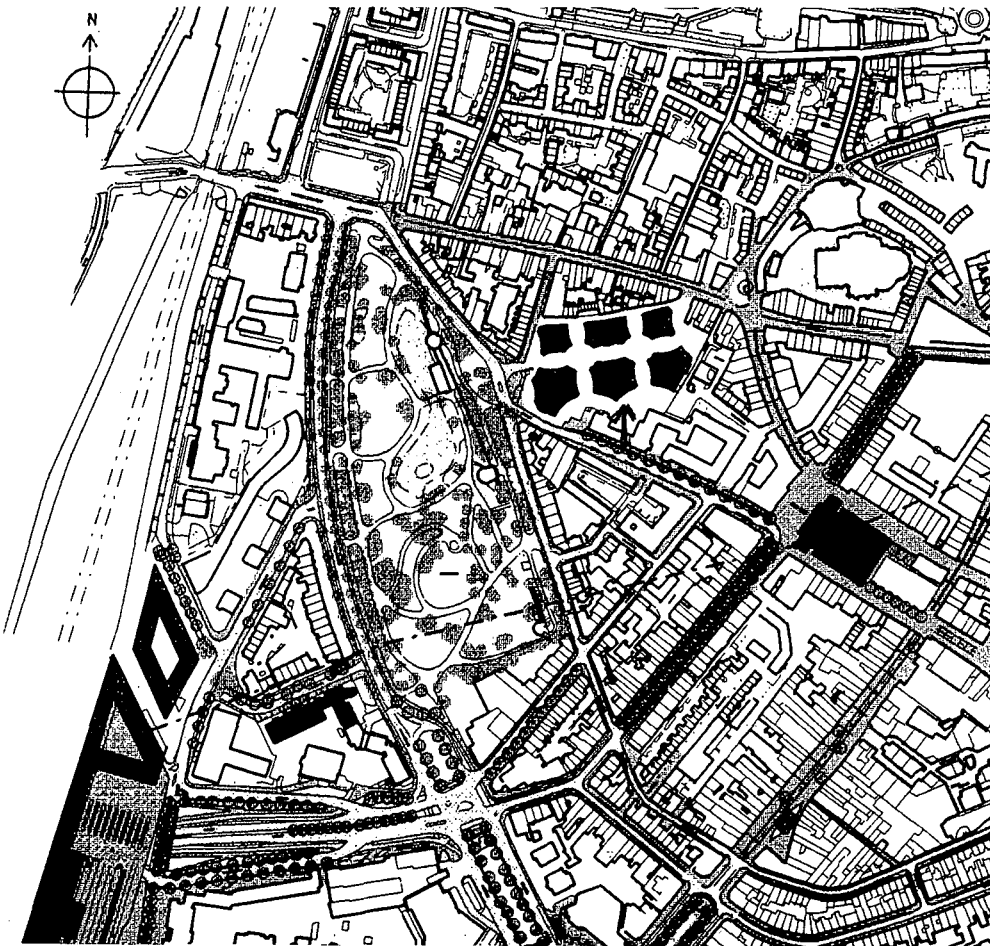
Door de invoering van de 'nieuwe' Monumentenwet van 1988 is de bevoegdheid tot aanwijzing bij de Minister gebleven, maar de bevoegdheid tot het verlenen van vergunningen (waaronder de sloopvergunning) bij de gemeenten. Ook is, in het kader van de invoering van de Algemene Wet Bestuursrecht, het element van de belangenafweging een rol gaan spelen. Tot nu toe kende de rechter aan het algemene belang van de monumentenbescherming terecht een grotere waarde toe dan aan de particuliere belangen van een op sloop beluste eigenaar. Een monument is immers een kwetsbaar object, en afbraak is onomkeerbaar. Zo moest volgens de recente jurisprudentie een eigenaar die een rijksmonument wilde slopen van de rechtbank in Zutphen aantonen dat er een noodzaak tot sloop was – wat hij niet kon met als gevolg dat de sloopvergunning niet verleend werd.

Plan Hessenberg

Had de Arnhemse rechtbank in het geval van het voormalig R.K. Weeshuis net zo geredeneerd, dan had de gemeente Nijmegen geen been om op te staan gehad. Er lag immers een uitgewerkt en doorgerekend schetsplan klaar, het Plan Hessenberg, dat evenals het gemeentelijke plan Flash Gordon voorzag in de revitalisering van het betreffende stuk binnenstad, maar tegelijk het voortbestaan van het monument als uitgangspunt had – volgens ons de enig juiste omgang met monumenten in gebieden waarin grote planologische ingrepen plaatsvinden. Er bestond dus in de Nijmeegse situatie geen enkele noodzaak tot sloop van het monument, en de rechtbank had dan ook conform de Zutphense uitspraak kunnen (moeten?) oordelen. Nu verschuilt de rechtbank zich in haar argumentatie achter een gemaakte politieke keuze (Flash Gordon in plaats van het Weeshuis) en zegt terughoudend te moeten toetsen. Dat is volgens ons onterecht, want niet politici, maar rechters dienen tegen de achtergrond van o.a. de

Getekende impressie van plan Flash Gordon: 6 woontorens op een parkeergarage, waarvoor het monumentale Weeshuis moet wijken.

De plattegrond geeft aan wat voor beslag het Flash Gordon plan op de fijnmazige binnenstad van Nijmegen legt.

Monumentenwet uit te maken wat een correcte handelwijze is. Door de afbraak van het voormalig R.K. Weeshuis op de Hessenberg, dat door de rechterlijke uitspraak een belangrijke stap dichterbij gekomen is, zal het laatste relict van de in de middeleeuwen zo rijke kloostercul-

tuur in het betreffende stadsdeel uitgewist worden. In de plaats van het burchtachtige gebouw, met haar grillig gevormde bouwmassa, hooggelegen in de helling van de Hessenberg, met haar gewelfde kelders en opgaand muurwerk uit middeleeuwse kloostermoppen komt

een grootschalige invulling van een ondergrondse parkeergarage met daar bovenop een zestal luxe flats. De 17de-eeuwse poortomlijsting met de door *Simon Bosboom* gebeeldhouwde figuren van staande en knielende weeskinderen, met de wapens van de eerste regenten en dat van de stad in top moet haar oorspronkelijke functie prijsgeven en wordt, in stukken afgevoerd, aan de rand van het terrein 'als een plakplaatje' ergens tussengefrunnikt. Voorwaar een roemloos einde.

De gebeeldhouwde deuroplijsting uit 1638, met de beelden van een weesjongen en een weesmeisje. Foto W.J.Pantus.

Ergoer dan de afbraak van alweer een monument in de aan beschermenswaardige bebouwing zo arme Nijmeegse binnenstad is misschien nog wel dat door deze rechterlijke uitspraak de positie van rijksmonumenten in het algemeen nog verder uitgehold wordt. Het vonnis houdt immers in dat een gemeente die zelf eigenaar van een rijksmonument is, in feite daarmee mag doen wat haar goeddunkt – tot en met algehele sloop toe. En dat kan toch nooit de bedoeling van de wet zijn geweest. Die blijkt nu immers niet meer dan een papieren tijger.

De Bond Heemschut gaat, samen met de overige bezwaarmakers, tegen deze uitspraak van de arrondissementsrechtbank in beroep bij de Raad van State. En dan is er ook nog een beroepsprocedure tegen een bestemmingsplanwijziging, omdat er behalve van de sloop van een rijksmonument ook nog sprake is van de aantasting van een Beschermd Stadsgezicht. Tot zo lang is er dus nog alle hoop op een goed einde.

Dr. W.J. Pantus is kunsthistoricus en werkzaam aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen.